Zalai Károly

James Macpherson találkozik Ossziánnal

1796. február 17. volt. James Macpherson behunyt szemmel azon töprengett, vajon, mennyi ideje van még hátra. Mintha elalvás előtt lenne, jutott eszébe, csak hogy most örökké tartó álomba fog szenderülni. Nem félt a haláltól. Elfáradt. Meg aztán pontosan tudta, hogy nincs több feladata. Amit kellett, megtette. Megírta az Osszián dalokat, mítoszt teremtett, mint Homérosz. Hiába próbálta őt bepiszkolni az aljas Samuel Johnson, nem sikerült a terve. Legnagyobb ellensége hál 'istennek 12 éve elnémult: undok szája azóta remélhetőleg sáros földdel lett tele. Míg az ő Osszianja, amíg ember lesz ezen a Földön, új és új nemzedékek szívébe lopja be magát. Ő mindig tudta, s be is bizonyította, mekkora szükség van legendákra, nemes példaképekre, mesékre, amelyek a múltban gyökereznek. Ez talán a legősibb éhség és szomjúság az emberekben. Ő személy szerint azért tanult meg az iskolában görögül, hogy minél előbb megismerkedhessen Homérosz zseniális művével: az Odüsszeiájával. Aztán amint tehette elindult a skót Felföldre, abban reménykedve, hogy ott majd rátalál népének gyökereire, az ősi legendákra, amelyekből összeállíthat egy gael nyelvű eposzt. Már nem is emlékszik, melyik falu fogadójában futott össze azzal a különös alakkal. De még most is látja a férfi csuklyája alól rávillanó tüzes tekintetét, apró bajuszkáját, hosszú, érzéki ujjait. Fülbemászó hangon, nagy hatásszünetekkel mesélt, közben hevesen hadonászott, néhányszor mellbe is bökte, hogy nyomatékot adjon történeteinek, amelyek végtelenül folytak belőle, s egyre izgalmasabbak lettek, igaz, akkor már elkortyolt jó néhány – természetesen Macpherson által fizetett – whiskyt és sört. Már hónapok óta járta az eldugott falvakat, kikötőket és folyamatosan jegyzetelt, de hiába kérdezősködött, kutatott, hiába meséltette az öregeket, papokat, tanítókat, hiába kopogtatott be több tucat magányosan ácsorgó házikóba, nem bukkant igazi nyomra; be kellett látnia, hogy abból a néhány meséből, történetecskéből, amit följegyzett, nem fog soha kikerekedni az oly nagyon vágyott eposz. Nyilván azért, döbbent rá szomorúan, mert ilyesmi nem létezik. És ekkor, a legmélyebb kétségbeesésében találkozott a fickóval, aki szinte ontotta magából a jobbnál-jobb történeteket. Macpherson egy idő után biztos volt benne, hogy a férfi füllent, de ezt olyan lenyűgöző bájjal tette, mint a legnagyobb színészek. Már a mimikájával, hanglejtésével, a tekintetével és gesztusaival lenyűgözte, sőt, elkábította őt. Macpherson szinte itta a

szavait. A férfi bagót rágott és kinevette, amikor újra meg újra gael legendákról kérdezgette. Mindenki hantázik, jelentette ki, szinte az egész életét azzal tölti, hogy ócska kis történeteit meséli. Milyen unalmas és szánalmas, hogy ezt a fantasztikus valamit, amit közmegegyezéssel életnek nevezünk, fölösleges dolgokkal töltjük meg. Ha belegondolok, nagyon sok élet tényleg szürkén zajlik, és szürkén is ér véget. És sajnos a legtöbb embernek fogalma sincs arról, milyen unalmas az élete. Ezek aztán minden gátlás nélkül, amikor csak tehetik az időjárásról, a szomszédokról, a politikáról, a betegségükről, meg persze a pénzről, és más efféle szarságokról fecsegnek. De van néhány kiválasztott, aki fölháborodva észleli, hogy nyakig áll a szarban, büdös és undorító, ami körbeveszi. Mit lehet ilyenkor tenni? Hogyan tegyük érdekesebbé az előadást, vagyis az életet, ha a legtöbb esetben ócska díszletek között, és semmi pénzért kell gyatra szerepeinket eljátszanunk, a rendező meg sehol, hiába imádkozunk hozzá, hogy mondjon legalább néhány biztató szót, mi is a teendő ilyen esetekben. Milliók tengetik életük a színpad sarkában, rivaldafény sohasem esik rájuk, taps és figyelem nélkül hull le előttük a függöny. Csak néhányan jutnak főszerephez. Őket jól ismerjük, róluk nem is akarok beszélni. Én a többieket sajnálom, azokat, akikkel nem törődött soha, senki, akik arctalanok, kicserélhetők, sötét műhelyekben, tárnákban, hajófeneken, földeken görnyedeznek, ugyanazt a mozdulatot ismételgetik, vagy még rosszabb, még munkájuk sincs, girhesen és egyre elkeseredettebben lődörögnek a színpad körül, s mi marad nekik: csak a bűn, a boldogtalanság; és úgy halnak meg, mintha nem is éltek volna. Hát nem borzasztó, kérdezte a férfi, s Macphersonra szegezte szúrós tekintetét. A szeme belé mélyedt, s ő tudta, hogy csak akkor szólalhat meg, ha valami fontosat mond. Ezért aztán hallgatott. A férfi úgy bólintott, mintha hálásan tudomásul venné, hogy nem szakítja félbe valami butasággal. Miért van az, hogy minden ilyen közönségessé züllött? Ki tudja, vakkantotta. Öt-hat ezer éve sem volt ez másképp. Már sokkal korábban elromlott ez az egész! De engem mindez nem érdekel. Egy dolog van csak, jelentette ki, szünetet tartott, közben mindkét kezét finoman a mellkasára helyezte. Ez a mi egyetlen kincsünk! És ha hiszel benne, akkor megnyílik előtted a tér, s tied lesz a mindenség, amit csak a szíveddel tudsz birtokba venni. Macpherson, amikor már mindketten meglehetősen részegek voltak, azt is megtudta, hogy a fickó – bár a kezei olyan finomak voltak, mint egy papnak –, állítólag hajós volt, s bejárta a fél világot. Mesélt a Húsvét-szigetekről, a Csukcs-tengerről, Madrászról, Bombay-ről, Floridáról, Havannáról, szörnyekről, boszorkányokról, méregkeverőkről, sellőkről, véres kivégzésekről, nagy, végzetes szerelmekről, és ugyanilyen nagy tengeri csatákról. Állítólag harcolt Clive

generális seregében Plassey mellett, amikor is az angol csapatok legyőzték Sziráddzsuddaulát, Bengália nábobját, de jártásnak mutatta magát az ácsszakmában, a gyémántcsiszolásban, a kutya- és juhtenyésztésben, de még az asztrológiában is. Közben kiderült, hogy iddogált Defoe-val, jól ismerte Swiftet, megfordult Fieldingnél Lisszabonban, a nagy földrengés előtti esztendőben, és ott volt a Messiás ősbemutatóján Dublinban. És Mecpherson elhitt neki mindent, mert ez a férfi művész volt, az élet nagy művésze. Mágus, vagy tán látnok. Amikor hajnal tájt elváltak, Macpherson új emberként támolygott hazafele a nyálkás utcákon. Igaz, szinte minden sarkon hányt egyet, éjszaka rémálmai voltak, és irtózatos fejfájással ébredt, de egy kanna kávé, félórás erőteljes séta után – miközben már nyiladozott fejében a történet –, asztalhoz ült, s tollat ragadott. Azt írta le, amire vágyott, s közben végig az idegen szavai jártak a fejében. Szinte gondolkodás nélkül, villámgyorsan dolgozott. Legelőször egy vak bárdot pillantott meg – az Osszián nevet adta neki –, aki lantját pengetve elmesélte neki az apja: vitéz Finghal király kalandos küzdelmeit. Macpherson e naptól kezdve alámerült ebben a világban, s csak akkor jött föl a „felszínre", amikor elvitte az elkészült kéziratokat a kiadójához. Szinte ömlöttek a fejéből az egymásba fonódó történetek. Nem kellett mást tenni, csak le kellett jegyeznie, ami a képzeletében megjelent. Ez a világ lett az új otthona, amely az írás után is körbevette. A történetek akkor is folytatódtak, ha nem ült az íróasztalánál, különösen éjszaka. Hanyatt feküdt az ágyán, s nézte maga előtt a sötétben az előadást. Néha úgy érezte, két életet él. Egyik az, amelyikbe beleszületett, a másik viszont valahol benne zajlott, ide csak különleges úton-módon juthatott, de hogy miként, fogalma sem volt róla. Így aztán minden nap attól rettegett, hogy egyszer csak nem nyílik ki többé előtte ez a kapu. Szerencsére hosszú éveken át hallhatta és láthatta titokzatos barátait. Egy idő után Oszkár, Malvin és a többiek valóságosabbnak tűntek, mint az „igazi" életének szereplői. Idővel már nem is szeretett kimozdulni otthonról. Sajnos a történetek, sohasem összefüggően jelentek meg előtte, hanem csak töredékesen. De végül mégis csak sikerült megszerkesztenie az „ősi gael" eposzt. Sikere azt bizonyította, amit mindig is sejtett, hogy az embereknek nagyobb szüksége van az Osszián-dalokra, mint egy falat kenyérre. A diadal nyomán sajnos megjelentek az irigyei is. Elsők között Samuel Johnson, aki minden lehetséges fórumon azt hangoztatta, hogy a műve hamisítvány, a gael legendák nem is léteznek. Már hogyne léteztek volna, bizony hogy léteztek, mégpediglen benne, a szívében és a fejében. Ő maga volt az ősi múlt egyetlen hordozója. Így aztán Johnson pórul járt, mert az emberek inkább neki hittek, neki akartak hinni. Gyermeki arcukon ámulat ömlött el, s

lélegzet-visszafojtva az ő meséit hallgatták, és nem a kígyónyelvű Johnson rágalmait. Ő tényleg látta és hallotta a bárdot, neki külön csatornája volt ehhez a végtelen, hatalmas, különleges világhoz. És ő kitárta e világ kapuját, s bepillantást engedett a mélyére. Szép emlékek! Ez tette boldoggá és elégedetté. Amint erre gondolt, szívében megérezte a szokásos bizsergést. Ossián mindig így adott jelt neki, amikor szólni akart hozzá. Macphersonnak nem kellett mást tennie, csak kitárnia a szívét. És ekkor szép lassan szétáradt egész testében az első mély örömhullám, és látni kezdett. Megpillantotta a szürkén borongós tenger hullámait, sós pára ült rajta, hatalmas sziklák között villámok cikáztak, hallotta a szél zúgását, a távoli égzengést, amelyről oly sokszor regélt neki Osszián. Közeledett. Látta a viharral küzdő csónakot, melynek egyetlen utasa ő volt. Kezében evező, és miközben az elemekkel küzdött, a messzeséget kémlelte. És akkor meghallotta Osszián jól ismert hangját, mely földöntúli zeneként hatolt a szívébe. Hullám csapott át rajta, és már-már majdnem alámerült a lélekvesztő, amikor Osszián karjába kapta a költőtársat, a barátot, és a hullámokon át gyalogolva elindult vele egy távoli sziget, a végállomás felé. Macpherson feje aléltan lógott Osszián karjaiban, s a bárd közben azt súgta a fülébe, hogy gyűjtsön erőt, mindjárt megérkeznek a vágyva vágyott célhoz. Macpherson fölemelte a fejét, és a távolban megpillantotta a férfit, akivel sok-sok évvel azelőtt abban a világvégi kocsmában találkozott. Megismersz, kérdezte, amikor Ossziánnal ott álltak mellette. Macpherson meghatódottan bólintott. Giordano Bruno vagyok, mondta, már vártam rád.